

Entrevista a Daniel Maribur

TRADICIÓ MAPUTXE

"Em dic Daniel Maribur i he vingut a Espanya en qualitat de werkén (missatger) del meu poble. 'Maputxe' significa 'gent de la terra'. Som un poble que tenim al voltant d'11.500 anys. Vivim al con sud d'Amèrica. El nostre antic país maputxe abastava des de l'Atlàntic fins al Pacífic. Després, amb la conformació dels estats de Xile i Argentina, ens han dividit el país maputxe i n'hi ha una part a Argentina i una altra a Xile. A Xile som aproximadament un milió i mig de persones. La meitat vivim a les comunitats que estan distribuïdes des de la regió del Bío Bío, que és la vuitena, fins a la desena regió, que va fins a Puerto Montt. I la resta de la gent està vivint a les ciutats."

—Quin és el missatge principal que has vingut a portar a Europa?

—Jo he vingut convidat per Plural 21 i altres ONG a les jornades Tradicions del Món a Catalunya, on hi havia altres mestres d'altres tradicions també, treballant temes com la pobresa, el medi ambient, la dona, la pau, la immigració..., que la societat moderna, occidental, no ha sabut respondre fins aquests moments. Hi ha molta immigració a Europa, hi ha molta pobresa també a les ciutats. Jo he vist captaires als carrers, gent dormint als carrers, i això és inconcebible, almenys per a la nació maputxe. El rol de les dones en aquestes societats també. A Sevilla, on també vàrem anar a participar, hi havia molta violència dels homes respecte a les dones, molt poc respecte envers la dona. Aquestes coses són fortes per a nosaltres.

—Com us assegureu que ningú no caigui dins dels límits de la pobresa, que ningú no quedi fora del sistema?

—La pobresa, pel que crec, va molt relacionada amb l'acumulació de riquesa. Quan uns acumulen molt, d'altres es queden sense aquests béns. A la nostra societat això no ha estat mai així. Teníem només el que necessitàvem, i el que no necessitàvem quedava allà per tal que d'altres ho poguessin aprofitar. Amb aquesta lògica vàrem poder viure milers d'anys sense pobresa. En el nostre idioma, la paraula 'pobresa' no existeix.

—A la civilització occidental es fa apologia del que és nou i jove, mentre que el que és vell és rebutjat. En la teva tradició quin és el paper dels ancians com a dipositaris de la saviesa?

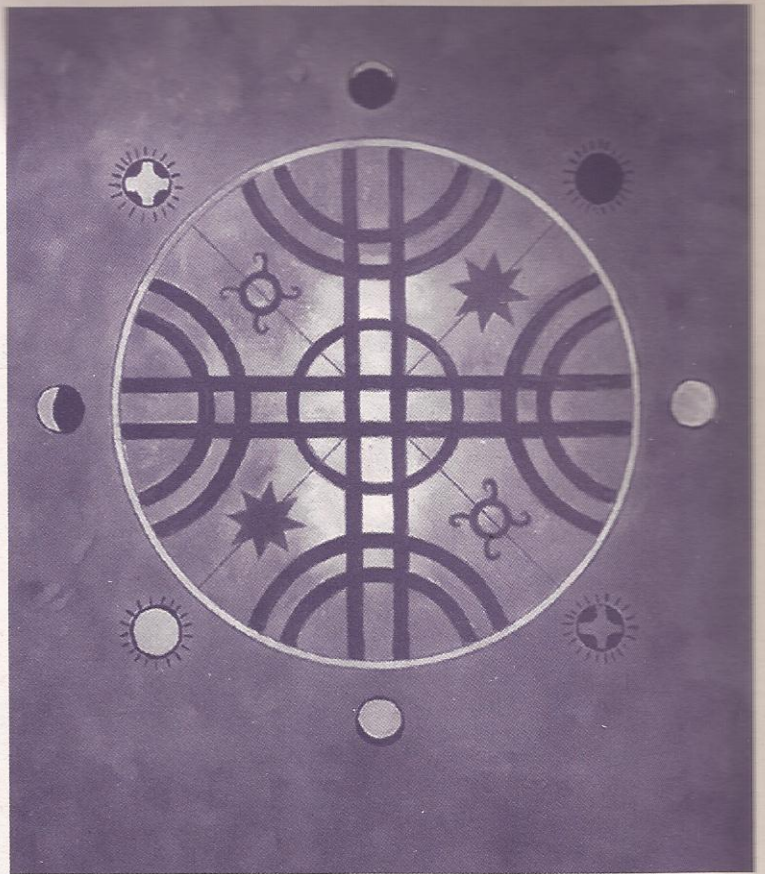
—Per a nosaltres el coneixement acumulat, l'experiència que tenen els ancians, és molt important, perquè gràcies a ella les noves generacions van prenent el curs que han de prendre. En canvi, he vist que aquí no es respecta la gent gran; quan ja tenen certa edat se'ls porta a asils... A la societat maputxe això no existeix. Els nostres ancians viuen amb nosaltres perquè ens han d'ensenyar. Tenen un paper fonamental.

—Les llegendes de la teva terra expliquen que hi va haver una profunda destrucció del poble maputxe en el passat, simbolitzada amb la lluita de dues serps, Kai Kai i Tren Tren. A quines causes s'atribueix el desastre?

—El maputxe en la seva filosofia de vida està buscant sempre l'equilibri i l'harmonia, i no només amb si mateix. També amb els seus congèneres, amb el medi ambient i amb tot el que l'envolta. Això s'ha perdut a Occident. Nosaltres els maputxes en algun moment segurament també ho vam perdre. El cas és que el món havia de tornar a tenir aquest equilibri, que en el nostre cas es va restablir mitjançant la lluita entre aquestes dues serps. Tren Tren ens donava suport, mentre que Kai Kai volia destruir-nos. Arran d'aquesta lluita finalment vàrem poder subsistir com a maputxes. La llegenda diu que es van salvar només dos ancians i dos joves, justament els uns per a aprendre dels altres. I novament vàrem tornar a poblar el país maputxe, fins als nostres dies.

—Una cosa que em va cridar l'atenció a la trobada 'Tradicions del Món' és que tots explicaven el mateix, com la seva cultura va ser estomacada per maneres alienes de fer les coses... Com va ser en el vostre cas?

—Quan Xile ens va robar 9,5 milions d'hectàrees i ens va deixar amb escassament cinc-cents mil hectàrees, va reduir moltíssim el nostre territori. Per tant, de ser una societat ramadera i molt puixant vam haver de passar a ser una societat agrícola i a molt petita escala. La gent que viu a les ciutats en aquest moment està treballant en feines molt mal remunerades a causa de la seva baixa escolaritat, i sempre pensant que en algun moment tornaran al seu lloc de naixement, al país maputxe d'on varen sortir. Nosaltres al sud tenim un problema molt gran amb les empreses forestals; també amb algunes empreses mineres i hidroelèctriques. També hi ha empreses espanyoles, allà. Altres pobles que viuen a Xile estan passant per la mateixa situació; no tenen empreses forestals, però sí que tenen empreses mineres que els han pres

Calendari maputxe.

l'aigua, que els han desplaçat als seus antics territoris. Això els passa als pobles aymara i kolla, que viuen al nord. A tota l'Amèrica Llatina, els problemes dels pobles originaris són els mateixos.

—Trobes alguna cosa que doni sentit a aquestes experiències doloroses?

—Sí. Jo, des de la tradició maputxe, puc dir que la gran serp que ens va atacar ja fa una mica més de cinc-cents anys va ser Occident, o l'imperi espanyol, que va arribar i sotmetre la nostra cultura, el nostre poble. Però ens vàrem salvar i aquí estem una altra vegada, intentant poblar novament la terra. La connexió que hi ha amb la terra, amb tota la vida que hi ha dins el territori, és molt important per a nosaltres. No només amb els éssers humans sinó també amb tota la resta d'éssers vivents, amb les pedres mateixes que estan vivint aquí. I la gran serp que va sotmetre el món, Occident, haurà de tornar a l'equilibri.

—La devolució de les terres que us van prendre ¿constitueix la principal reclamació maputxe, actualment?

—Sí, és la devolució de les nostres terres ancestrals. No només es tracta d'una possessió efectiva, sinó que també hi ha molts llocs sagrats que no són a les nostres mans. Per al desenvolupament de la nostra cultura pensem que és molt necessari defensar els nostres espais sagrats, els nostres turons sagrats, els llocs on es va desenvolupar antigament la cultura maputxe i on, d'alguna manera, encara ho segueix fent.

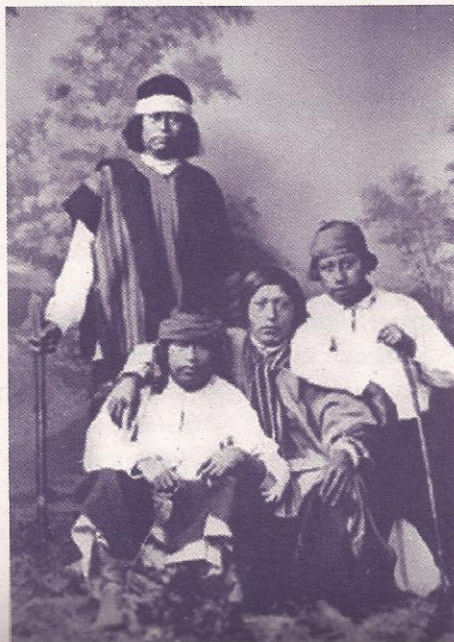

Foto antiga d'una família maputxe (Xile).

—Com és la cosmologia maputxe?

—La religió maputxe es basa fonamentalment en els esperits creadors. L'esperit creador del món és Ngen-mapu, i després hi ha l'esperit creador de la gent, que és Ngenechén, qui no va crear l'home sinó que va crear la dona, l'esperit femení, Ngenelén, que al seu torn va crear tot el medi que ens envolta. Va crear les pedres, la pluja, els rius, l'aigua...; en fi, tot el que existeix a la natura. Per tant el respecte vers la dona és molt fort a la nostra cultura. Els nostres guies espirituals, els mitjancers entre els esperits i nosaltres, són dones. Són les *machis*, que intercedeixen i condueixen les cerimònies màximes de la religiositat del món maputxe, els *ngillatunes*.

—Parla'ns del vostre concepte de territori. Com s'aconsegueix conviure adequadament en un territori sense acudir a l'estratègia, tan occidental, de compartimentar-lo i apropiar-se'n?

—El país maputxe es forma de la manera següent: quan surt el Sol, hom apunta la seva mà cap a aquell lloc que nosaltres anomenem Puelmapu, que es tradueix com "el lloc on ens han deixat els creadors". I, girant cap a la nostra esquerra, donem una volta i diem que tot el que abasti la nostra vista des del lloc més alt, on s'ajunten el cel i la terra, és el país maputxe, que nosaltres denominem Wallmapu. A la vegada, cada persona en el seu propi recorregut va tenint el seu propi Wallmapu, i aquest Wallmapu és la nostra responsabilitat. Tot el que tingui lloc dins d'aquest cercle

individual és responsabilitat individual també. Quan s'ajunten moltes individualitats, aquesta responsabilitat es torna col·lectiva, i això aporta molta més força; ja són molts ulls mirant el que passa en aquell Wallmapu. Per tant, la responsabilitat individual i col·lectiva en el nostre territori és molt forta. Quan Xile es va annexionar els territoris maputxes, van intentar eradicar-nos aquest concepte col·lectiu de responsabilitat davant la nostra terra, i totes les legislacions xilenes han donat suport a la divisió de les nostres comunitats. Però és impossible que per mitjà de lleis ens facin canviar de pensament, encara que existeixin títols individuals de propietat.

—De quina manera va afectar l'evangelització catòlica, i ara la protestant, la cultura maputxe?

—Va afectar i continua afectant. Van traduir la *Bíblia* al nostre idioma, intentant cristianitzar-nos. I existeixen maputxes cristians, però a l'hora de ser maputxes són maputxes;

a l'hora d'estar en cerimònies maputxes estan en cerimònies maputxes, invocant els esperits i no un Déu que no saben qui és. Nosaltres sabem qui són els nostres esperits; estan molt ben definits. Hi ha l'esperit creador del món, l'esperit creador de la gent... Sabem qui són; no són abstractes. Els nostres esperits ancestrals i personals que en algun moment han hagut de viatjar cap al més enllà són allà, i ens ajuden. Per tant, van intentar eradicar la nostra religiositat però no ho van poder fer, perquè la nostra tradició és molt més antiga que el cristianisme. Però sí que ens ha afectat molt. Van intentar modificar la nostra societat, i de fet ho van aconseguir. Antigament hi havia moltes cerimònies, i algunes han desaparegut en contacte amb la societat occidental cristiana.

Machis.

—Poden les *machis*, avui, seguir exercint la seva medicina natural?

—Quan es va fundar la República de Xile, la societat va negar els maputxes; deien que érem bàrbars, que no existíem, que érem embriacs i tots els apel·latius que puguin existir. En aquests moments la medicina maputxe és a la clandestinitat a Xile. Les *machis* ens les han tancat a la presó, perquè a més de ser sanadores de malalties són guies espirituals. Amb tot, la societat maputxe continua acudint als nostres agents mèdics maputxes perquè és la nostra medicina; a més que és una medicina sana, natural. La societat moderna també s'està adonant que necessita tornar all que és natural, de manera que també la societat xilena està recorrent a les nostres *machis* per sanar.

Ball ofert als fruits de la terra (cerimònia maputxe).

—Podries explicar-nos algun altre aspecte pràctic de la vostra religiositat?

—Sí. Per a nosaltres, cada espai en el Wallmapu té el seu esperit protector. Per tant, quan arribem a un lloc hem de demanar permís per entrar-hi, amb el major respecte. De fet, tots els espais estan protegits. El que passa és que no ens n'adonem. Quan un muntanyenc occidental va a una muntanya sent un esperit, algú que l'espia, que l'observa. Aquest és el Newén, l'esperit protector. Els nostres ancestres maputxes van identificar molts newén en determinats llocs. I moltes vegades aquests newén ens estan ajudant i també ens protegeixen. Per tant, quan arribem a qualsevol espai hem de fer una cerimònia; hem de demanar permís per a entrar en aquell territori que no és nostre. I si anem a buscar, per exemple, una planta medicinal, hem de deixar alguna cosa a canvi, perquè estem extraient alguna cosa d'allà, d'aquell espai sagrat. I les empreses forestals no deixen res.

—Quina impressió t'emportes d'Europa?

—Una de les impressions que m'emporto és que hi ha molt d'interès a conèixer cultures mil·lenàries. Crec que això és molt bo,

perquè la societat moderna s'està adonant que hi ha quelcom per a aprendre d'aquestes societats mil·lenàries. S'adonen que aquesta relació que existeix amb la natura, amb el medi, amb la gent, amb tot el que hi ha al nostre voltant, s'ha treballat ja en altres cultures molt més antigues que l'occidental.

—Què se t'acut que pot fer el ciutadà europeu comú des del seu lloc, des de la seva vida diària, per modificar ni que sigui una miqueta la difícil situació de les nacions aborígens?

—És difícil donar receptes, dir "això és el que vostès han de fer aquí", però crec que un dels valors que han d'existir sempre al món és el diàleg. S'ha perdut el diàleg. Les situacions s'aniran solucionant en la mesura en què puguem anar conversant sobre aquests temes i d'altres, com el dels drets dels pobles originaris que són sotmesos i extingits només per tal que d'altres s'apropiïn per la força de les seves riqueses i els seus recursos naturals. Si tenim més diàleg podrem compartir els nostres problemes, i els nostres encerts també, i fer entre tots un món molt millor, molt més espiritualitzat i en harmonia.